

PERIAATTEET RAKENTAVAT VAHVAA IHMISOIKEUSSUOJAA

KUINKA KAUAN palautus- tai paluuoikeus on olemassa? Käsikirjan mukaan ensinnäkin on selvää, etteivät oikeudet riipu siitä, käyttääkö oikeuden haltija oikeuksiaan vai ei.

Maailmalla paluu-oikeus on määritelty hyvin eri tavoin eri maissa. Etelä-Afrikassa paluu-oikeudet koskivat vuosia 1913-1990. Lukuisat YK:n resoluutiot puolestaan viittaavat vuoteen 1948. Itä-Euroopassa useat menettivät omaisuutensa vuodesta 1945 aina kommunismin romahtamiseen noin vuoteen 1990. Esim. Tsekin Tasavallassa paluu-oikeus rajoitettiin koskemaan vuoden 1948 jälkeisiä tapahtumia.

Pinheiron periaatteet eivät siten aikatekijän osalta millään lailla sulje suomalaisten evakkojen oikeuksia pois resoluution piiristä. Periaatteiden mukaisesti evakoilla on täysi oikeus palata omalle kotiseudulle, omiin koteihinsa ja saada omat kiinteistönsä takaisin.

Kaikilla pakolaisilla ja siirretyillä on oikeus saada takaisin mikä tahansa asumus, maa tai kiinteistö, mikä heiltä on mielivaltaisesti tai lainvastaisesti riistetty tai heille on korvattava menetykset, jos palautus on mahdotonta riippumattoman, puolueettoman tuomioistuimen päätöksen mukaan [2.1].

Oikeus palautukseen on erillinen oikeus, eikä se riipu ennako-arviosta, toteutuuko pakolaisen todellinen paluu tai ei [2.1].

Valtioiden tulee taata de facto ja de jure, että syrjintä jollakin perusteella (esim. sukupuoli tai omaisuus) on kiellettyä ja että kaikki henkilöt, mukaan lukien pakolaiset ja pakkosiirretyt, ovat yhtäläisiä lain edessä [3.2].

Loppuuko evakon oikeus siihen, kun hän on paikallisesti integroitunut eli löytänyt kestävän asumisratkaisun sillä alueella, mihin hänet on siirretty? Käsikirjan vastaus on yksiselitteinen: ei. Tällainen väite virheellisesti sekoittaa kestävän ratkaisun käsitettä.

Jos alkuperäisen siirron syy oli joko mielivaltainen, lainvastainen tai molemmat ja pakolainen vapaaehtoisesti valitsee paikallisen integraation, tämä ei tarkoita, etteikö hänellä edellen olisi oikeutta nauttia paluu-oikeuksista alkuperäiseen kotiinsa ja maahansa.

Peruseriaatteen mukaan paluu-oikeuden ytimenä on alkuperäiseen kotiin palaaminen. Tietty paluuprosessit voivat olla palaamisen ja korvauksen välimuotoja. Palaaminen ja kompensatio eivät ole toisiaan poissulkevia. Pakolaisella on aina ensisijainen oikeus palata ja oikeus valita.

Resoluutio vahvistaa suomalaisten evakkojen eli kotimaan pakolaisten omistusoikeuden pakkoluovutetulla alueella olevaan omaisuuteensa. Se vahvistaa heidän oikeutensa saada omaisuutensa takaisin. Resoluutio vahvistaa, että evakoilla on oikeus palata omiin asuntoihinsa ja kiinteistöihinsä, vaikka siellä asui nyt joku muu asukas.

Vastaavasti Pinheiron periaatteet kieltävät

toissijaisen asukkaan oikeuksien polkemisen, kun hän on hyvässä uskossa ottanut kiinteistön haltuunsa. Resoluution mukaan korvausvelvollisuus tässä tapauksessa toissijaiselle asukkaalle on valtiolla eli suomalaisten evakkojen tapauksessa Venäjällä.

Jokaisella on oikeus saada suoja joutua mielivaltaisesti siirretyksi kotoaan, maastaan tai pysyvältä asunnostaan [5.1].

Jokaisella on oikeus rauhanomaisesti nauttia omistuksestaan [7.1]. Tämä sama omistuksen suoja on vahvistettu jo YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 10.12.1948 17. Artiklassa sekä Euroopan Ihmisoikeussopimuksen I lisäpöytäkirjassa.

Ketään ei saa mielivaltaisesti tai lainvastaisesti pakottaa jäämään tietulle alueella, paikkaan tai seudulle. Vastaavasti ketään ei saa mielivaltaisesti tai lainvastaisesti pakottaa jättämään tiettyä aluetta, paikkaa tai seutua [9.1].

Kaikilla pakolaisilla ja siirretyillä on oikeus palata vapaaehtoisesti heidän aikaisempiin koteihinsa, maihinsa tai pysyvän asunnon paikkoihinsa, turvallisesti ja arvokkaasti. Vapaehtoinen palaaminen turvallisesti ja arvokkaasti tulee perustua vapaaseen, asioista hyvin perillä olevaan, henkilökohtaiseen valintaan.

Pakolaisille ja siirretyille tulisi antaa täydellinen, objektiivinen, ajanmukainen ja oikea informaatio, mukaan lukien fyysiset, materiaaliset ja lailliset suojakysymykset alkuperämaasta tai -paikoista [10.1].

Valtioiden tulee sallia pakolaisten ja siirrettyjen, jotka haluavat palata vapaaehtoisesti, tehdä se. Tätä oikeutta ei voida supistaa valtion perimyshdoilla, eikä mielivaltaisilla tai lainvaisilla aikarajoituksilla [10.2].

Pakolaisia ja siirrettyjä ei pidä väkivallalla tai muutoin pakottaa suoraan tai epäsuorasti, palaamaan aikaisempiin koteihinsa, maahansa tai pysyvään asuinpaikkaansa [10.3].

Kaikilla pakolaisilla ja siirretyillä on oikeus täyteen ja tehokkaaseen korvaukseen olennaisena palautusprosessin osana. Kompensatio voi olla rahana tai muussa muodossa. Valtioiden tulee, noudattaakseen vahvistetun lainsäädännön periaatetta taata, että korvauskeinoa käytetään vain, milloin palautuskeino ei ole tosiasiallisesti mahdollinen [21.1].

Valtioiden tulee taata, että korvaus on katsoettava faktisesti mahdolliseksi muutoin kuin poikkeuksellisissa olosuhteissa, nimittäin kun asunto, maa ja/tai kiinteistö on tuhoutunut tai kun se ei enää ole olemassa, mikä todetaan riippumattoman, puolueettoman tuomioistuimen toimesta. Jopa sellaisissa olosuhteissa asunnon, maan ja/tai kiinteistön omistajan oikeutena tulisi olla optio korjata tai jälleenrakentaa, milloin mahdollista. [21.2]

Kuva: Jukka Salminen / Tiikerikuva

VALTIOILLA ON VASTUU PERIAATTEIDEN TOTEUTTAMISESTA

VALTIOIDEN TULEE TAATA, että kaikki asumiseen, maahan ja kiinteistöjen palautukseen liittyvät menetelmät, instituutiot, mekanismit ja lailliset puitteet ovat täysin yhteneviä kansainvälisten ihmisoikeuksien kanssa, pakolais- ja humanitääristen lakien ja vastaavien normien kanssa ja että niissä on tunnustettu vapaaehtoisen palaamisen oikeus turvallisesti ja arvokkaasti [11.1].

Niissä tapauksissa, missä olemassa olevat prosessit, instituutiot ja mekanismit voivat tehokkaasti toimia näissä kysymyksissä, riittävät rahoitus-, inhimilliset ja muut resurssit tulisi tehdä saataviksi paluun jouduttamiseksi oikea-aikaisesti ja oikealla tavalla [12.1].

Suomen olosuhteissa ei näiden mekanismin järjestämiselle evakkojen osalta ole mitään käytännön estettä. Kyse voi olla mielen ja asenteen esteistä, mutta faktisia esteitä ei ole.

Valtioiden tulee ryhtyä kaikkiin soveltuviin hallinnollisiin, laillisiin ja juridisiin toimenpiteisiin tukeakseen ja jouduttaakseen asumisen, maan tai kiinteistön palauttamiseen liittyviä prosessia [12.3].

Valtioiden tulee myös huolehtia mm. koulutuksesta ja organisoinnista siten, että tutkimus- ja valitusprosessit, omistusoikeuden varmentamistai muut omistukseen liittyvät oikeudet, kuten myös päätöksenteko, täytäntöönpano ja vetoomusmekanismit ovat asianmukaiset [12.4].

Karjalan ja muiden pakkoluovutettujen alueitten paluu- ja palautusoikeudet koskettavat lähes miljoonaa suomalaista. Yli 60 vuotta on kulunut siitä, kun menetykset tapahtuivat. Se on erittäin pitkä aika tynnyttää pahinta mielenkuohua ja toteuttaa näihin ihmisoikeuksiin liittyvät asiat täysimittaisesti.

Jokaisella, jolta on mielivaltaisesti tai lainvastaisesti riistetty asuminen, maa tai kiinteistö, tulisi kyetä toimittamaan vaatimus paluusta ja/tai korvauksesta riippumattomalle ja puolueettomalle elimelle. Valtioiden ei tulisi asettaa mitään ennakochoitoja palautusvaatimuksen täyttämiseksi [13.1].

Valtioiden tulisi taata, että asuntojen, maan ja/tai kiinteistöjen käyttäjillä, mukaan lukien vuokralaisilla, on oikeus osallistua paluuvaatimusprosessiin, myös kollektiivisten paluuvaatimusten täyttämisen avulla [13.6].

Valtioiden tulisi kehittää paluuvaatimuslomakkeet, jotka ovat yksinkertaiset ja helpot ymmärtää ja käyttää ja antaa ne saataville pääkielillä ja niillä kielillä, joita ao. ryhmät käyttävät [13.7].

Valtioiden tulisi perustaa selkeä ajanjakso,

minkä kuluessa palautus- (ja paluu)vaatimukset tulee tehdä [13.9].

Valtioiden tulisi taata soveltuvin osin, että rekisteröintisynteesi kirjaa ja/tai tunnistaa traditiionaalisten ja alkuperäisten yhteisöjen oikeudet kollektiiviseen maahan [15.3].

Valtioiden ei tule hyväksyä päteväksi mitään asumisen, maan ja/tai omaisuuden siirtoa, mikä tehtiin pakon alla tai mikä muutoin pakotettiin joko suoraan tai epäsuorasti tai mikä toteutettiin vastoin kansainvälisiä ihmisoikeusnormeja [15.8].

Valtioiden tulisi taata, että vuokralaisten oikeudet, sosiaaliammuseen oikeutettujen ja muiden laillisten asujien tai asunnon, maan tai kiinteistöjen käyttäjien oikeudet tunnustetaan palautusohjelmissa. Niin pitkälle kuin mahdollista, valtioiden tulisi taata, että sellaiset henkilöt kykenevät palaamaan ja uudelleen omistamaan ja käyttämään asuntoaan, maataan tai kiinteistöään samalla tavalla kuin ne, jotka muodollisesti omistavat omistusoikeudet [16.1].

Valtioiden tulisi taata, että toissijainen väestö (se väestö, joka nyt asuu pakolaisten asunnoissa tai hallitsee heidän omaisuuttaan) on suojattu mielivaltaiselta tai lainvastaisesti pakotetulta hädöltä [17.1].

Valtioiden tulisi taata, että asianmukaisen prosessin turvakeinot toissijaisille asukkaille eivät vahingoita lainmukaisten omistajien, vuokralaisten ja muiden oikeuksien haltijoiden oikeuksia ko. asumiseen tai maan ja kiinteistön uudelleenomistusta oikeudenmukaisella ja oikea-aikaisella tavalla [17.2].

Jos toissijaiset asukkaat ovat myyneet asunnon, maan ja kiinteistön kolmansille osapuolille, jotka toimivat hyvässä uskossa, valtiot voivat harkita sellaisten mekanismien perustamista, jotka kompensoivat kolmannen osapuolen vahingot [17.2].

Toissijaiset valittajat tulisi samaten tunnistaa, mukaan lukien siirron aikaiset perheen jäsenet, puoliset, kotimaiset partnerit, huollettavat, lailliset perijät ja muut tahot, joilla on oikeus vaatimukseen samalla perusteella kuin alkuperäisellä valittajalla on [18.2].

Valtioiden tulisi taata lakien ja muiden soveltuviin keinojen avulla, että paikalliset ja kansalliset viranomaiset on laillisesti pakotettuja kunnioittamaan, toteuttamaan ja panemaan toimeen päätökset ja tuomiot, jotka asianmukaisesti organisaatiot liittyen asumiseen, maahan ja kiinteistön palauttamiseen ovat tehneet [20.2].

"Jokaisella on oikeus rauhanomaisesti nauttia omistuksestaan".